

3 Aralık 2024

Suriye’de kırılma

Türkiye dahil Batı tarafından terörist örgüt olarak kabul edilen, dört yıldır İdlib alanını şeriat hükümleriyle yöneten El-Kaide çizgisindeki Hey’et Tahrir el-Şam (HTS) ile Türkiye’nin nüfuz alanındaki Suriye Milli Ordusu (SMO) güçleri, 27 Kasım’da ani ve koordineli bir saldırı başlattı.

Bölgede son bir haftadır yaşananlar, jeopolitik sonuçları olabilecek birçok gelişmeye açık. İlk hedef, Suriye rejimi ile İran ve vekil güçleri.

En kötü senaryo ise Suriye’nin parçalanması; Kuzeydoğu’da Kürt yönetimi (PKK hedefleri açısından Batı Kürdistan), Kuzeybatı ve Orta Suriye’de Sünni bir devlet, Akdeniz sahili (Lazkiye, Tartus), Homs, Şam, Kuneytra (Dürzi yerleşimleri) ve Dara’yı içine alan Nusayri bir devlet. Bu ciddi olarak değerlendirilmesi gereken, olasılığı azımsanmayacak kadar yüksek stratejik bir gelişme olma potansiyeli taşıyor.

27 Kasım’dan önceki durum: Statüko

ABD, Türkiye ve Rusya tarafından 2020’de bir dizi anlaşma imzalandı. Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, HTS’nin tecrit edildiği, Kuzeybatı Suriye’de cihatçıların kalesi olan İdlib’deki kırılğan ateşkesi istikrara kavuşturmak amacıyla, bölgeyi üç nüfuz alanına bölmeyi kabul etti.

Ülkenin yaklaşık %65’ini kapsayan ilk bölge, Rusya ve İran tarafından desteklenen hükümet kontrolü altındaki alan. Yaklaşık %25’ini kapsayan ikinci bölge, ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyonun desteğiyle Suriye Demokratik Güçleri (SDG) tarafından yönetilen alan. Üçüncü

bölge ise HTS ve Türkiye ile müttefik grupların hakim olduğu kuzey ve kuzeybatı Suriye'deki bölge. Çatışmalar ve hava saldırıları yaşansa da, bu bölgeler arasındaki temas hatları son dört yılda büyük ölçüde değişmeden kaldı.¹

Değişen statüko, neler yaşanıyor, sonuçları ne olabilir?

Suriye muhalif güçleri hiç olmadığı kadar güçlü, organize ve koordineli şekilde Suriye ordusuna karşı ciddi kazanımlar elde etti. Suriye Hükümeti'nin geri çekilmek zorunda kaldığı Halep ve Hama kırsalında, muhalif güçler bir hafta gibi kısa sürede kontrolü ele geçirdiler.

HTS ve SMO'nun saldırıları karşısında geri çekilen sadece Suriye ordu güçleri olmadı. Minek Askeri Hava Üssü'ndeki sınırlı varlıklarıyla Rusya ve PKK'nın uzantısı SDG/PYD güçleri de geri çekilmek zorunda kaldılar.

Muhalif güçler, stratejik konuma sahip haiz Kuveyris Askeri Havaalanı ve Minek Askeri Hava Üssü'nü ele geçirdiler. Minek Askeri Hava Üssü ilk olarak 2013 yılında IŞİD tarafından ele geçirildi, sonrasında Rusya'nın hava desteği ile YPG'nin kontrolüne geçti. YPG önce Minek Askeri Hava Üssü'nün ismini PKK'nın kurucusu Abdullah Öcalan'a ithafen "Serok Apo Hava Üssü" olarak değiştirdi. Rusya, bir hafta öncesine kadar YPG üzerinden özellikle helikopterlerin konuşlu olduğu Minik Hava Üssü'nde varlığını sürdürüyordu.

Doğal jeopolitik sınır: Hama

Suriyeli muhalif güçlerinin liderliğini üstlenen HTS, hiçbir direnişle karşılaşmadan Hama'ya kadar ulaştı. Hama kırsalına yerleşiyorlar. Hama, sünniler için farklı bir anlam taşıyor. Hama ve kırsalındaki halk, Müslüman Kardeşler öğretisinde, Sünni yapıda. 1982'de rejimin saldırılarında 20 bin Hamalı müslüman katledildi.

Suriyeli muhalifler için Halep ve Hama'da, Tel Rifat dahil, doğal stratejik sınırlara bir haftada ulaşıldı. Homs'a ilerlemelerinin farklı sonuçları olacaktır. Homs'ta Nusayri ve Hristiyan nüfus var. Bu, ABD ve diğer Batılı ülkeler için kırmızı çizgileri olmalı. Hama'dan ilerisi Rusya'nın da kırmızı çizgisi anlamına geliyor. İran için, Irak'tan başlayıp Suriye üzerinden

¹ Ibrahim Hamidi, "As Lebanon's battlefield closes, Syria's reignites". Al Majalla, 30, November, 2024. <https://en.majalla.com/node/323270/politics/lebanons-battlefield-closes-syrias-reignites>

Lübnan'a ulaşan klasik Şii nüfuz alanının tamamı kırmızı çizgi niteliğindedir

Suriyeli muhalifler ne istiyor?

Suriyeli muhalif güçlerin mevcut statükoyu bozarak askeri bir harekate girişmelerin üç temel nedeni var.

İlk amaç, Suriye rejiminin İdlib ve Halep kırsalında rejim muhaliflerine yönelik tehdidine son vermek, burada güvenli bir alan yaratmaktır.

İkinci amaç, yıllardır İdlib şehir merkezi ve çevresinde sayıları beş milyona ulaştığı ifade edilen, Sünni inançtaki Suriyeli mültecilerin ve halen Türkiye'de geçici sığınma statüsünde yaşayan mültecilerin, Halep ve çevresine yerleştirilmeleridir.

Son amaç ise; siyasi kazanımlar elde etmek. Suriye'nin kuzeyinde, İdlib ve Halep vilayetlerini içine alan (Tel Rıfat ve Münbiç dahil) bir Sünni bir siyasi yapı kurmaktır.

Ancak en büyük sorun, Rusya ve İran'ın bu gelişmeler karşısında verecekleri tepkinin caydırıcılığı. Fakat Rusya, Ukrayna'da; İran ise Lübnan ve Suriye'de, hatta kendi topraklarında İsrail tehdidiyle oldukça meşgul.

Rus hava saldırıları başladı. Irak'tan Suriye'ye intikal etmekte olan Haşdi Şabi gruplarının mevcut durumu kısa dönemde değiştirmeleri pek kolay değil. Elbette Suriye rejim güçleri de bu baskın türü saldırılar sonrasında bir şekilde toparlanacak ve önce bir savunma, sonrasında taarruz hattı oluşturacaktır.

Halep'i ve devamında Hama'yı kim yönetecek?

Suriye iç savaşında 2012'den beri muhaliflerin yaşadığı en büyük sorun tek bir çatı altında birlik ve beraberlik içinde hareket edememeleri oldu. Ancak durum bugün farklı. HTS gibi El-Kaide çizgisindeki bir örgüt, SMO ve diğer muhalif yapıdaki örgütlerle birlikte koordineli bir şekilde hareket ediyorlar. Bu da sahada başarının kilit anahtarı.

Ancak, muhalifler Suriye rejimine karşı nihai bir zafer kazanırsa, İdlib'te sorun yok ama Halep, belki de Hama'yı kim yönetecek? HTS'nin içinde,

Arapların yanı sıra Özbekistan gibi Orta Asya'dan cihat amacıyla gelen selefi tekfiri gruplar da var.

SMO'nun önemli bir bölümü muhafazakar yapıda olmakla birlikte, radikal cihatçı bir çizgide değiller. Peki Sünni ağırlıklı olarak oluşmakta olan bu bölgede yönetim biçimi ne olacak? Kuşkusuz HTS, şeriat düzeni isteyecek. Peki SMO içindeki laik ve ılımlı/muhafazakar İslamcı yapıda olanlar ne yapacak?

Durum çok kaotik. Çok fazla değişken ve etken var. Sonuçları bölgesel ve küresel güçler açısından farklı sonuçlar doğurabilecek nitelikte.

Bölgesel güçlerin ilk tepkileri

İran ve Rusya, Esad rejimine desteğini teyid ederken, Rus uçakları muhaliflerin lojistik hatlarına ve savaş kabiliyetine yönelik sortiler düzenliyor. Haşdi Şabi Irak'tan intikale başladı.

İsrail ve ABD

İsrail ise Suriye yönetimine İran ve vekil güçleri ile ilişkisini kesmesi gerektiği uyarısında bulundu. İsrail, 7 Ekim sürecinde Gazze'de ve Lübnan'da, bedeli insan hakları ihlalleri olsa da, önemli kazanımlar elde etti. İsrail, İran'ı tamamen köşeye sıkıştırmak için Lübnan'daki İran etkisini ve lojistik desteği Suriye'de kırmak istiyor. İsrail'in bir diğer amacı ise Suriye'deki İran nüfuzunu azaltmak.

İsrail'in bu hedefleri Suudi Arabistan ve BAE başta olmak üzere Körfez ülkeleri tarafından da desteklenecek nitelikte.

ABD ise, İsrail'in bölgedeki güvenliğini teyit etmeden Asya-Pasifik'e odaklanamaz. İran ve vekillerine karşı 7 Ekim sonrasında İsrail ile birlikte yakalanan ivme önemli. ABD açısından iç siyasi gelişmeler de bunu destekleyecek gibi gözüküyor. Trump 20 Ocak'ta Beyaz Saray'da. Kabine kuruldu.

Seküler yapıdaki vekil güç: PKK/YPG?

Türkiyeyi yakından tanıyan eski CIA Ulusal İstihbarat Konseyi Başkan Yardımcısı Graham Fuller, Soğuk Savaş döneminde ABD dış politikasının parçası olarak komünizm tehdidine karşı "köktendinci, ılımlı

İslamcı hareketleri" desteklemeye yönelik Yeşil Kuşak Projesi'nin de mimarları arasında yer aldı².

Yeşil Kuşak Projesi, komünist ideolojinin çöküşü sonrasında, İran'ın artan Şii etkisi ve bölgedeki siyasi etkinliği ile birlikte bir anlamda şekil değiştirdi. ABD önce NATO'da müttefiği olan Türkiye'deki seküler rejimi dikkate aldı. Ancak sahada, Irak harekatı ile birlikte son 20 senedir yaşanan gelişmeler, ABD'nin güvenlik politikalarında bazı revizyonlara yol açtı.

ABD, yaşanan jeopolitik gelişmeler sonrası Türkiye, İran, Irak, Suriye alanında, kendisine sorgusuz sualsiz itaat edecek ve her şeyden önemlisi seküler yapıda yeni bir müttefik buldu: PKK/YPG.

Suriye'de yaşanan son gelişmeler, orta ve uzun vadede PKK/YPG'ye de önemli bir alan açıyor. Hatta Suriye Hükümeti bile, yaşanmakta olan bu konjonktürde Türkiye karşılığında, PKK/YPG'ye alan açabilecek adımlar atabilecektir.

Gelişmelerin Türkiye'ye yansımaları neler olabilir?

Suriye'nin kuzeyinde hızla değişen statüko, Türkiye'nin güvenlik başta olmak üzere ekonomik, sosyal, siyasi çıkarları ile doğrudan bağlantılı. Son bir haftadır yaşanmakta olan gelişmeler Türkiye'nin beklentilerini olumlu bir şekilde karşılıyor. Tel Rifat ve devamındaki gelişmeler Türkiye'nin güney sınırlarının güvenliği açısından önemli. Suriye'de sonuçları itibariyle Barış Pınarı ile başlayan bir dizi askeri hareketin devamı niteliğinde gelişmeler yaşanıyor.

Siyasi açıdan yaşanan son gelişmeler, Esad'ı Türkiye ile görüşmelere başlama noktasında zorlayıcı olur mu? Türkiye'nin beklentisi bu yönde. Ancak Esad'ın ilk tepkisi bu yönde değil.

Türkiye'nin mevcut konjonktürde bir diğer beklentisi ise İdlib ve Halep'te istikrarın tesis edilebilmesi halinde, Türkiye'de geçici sığınmacı statüsündeki Suriyelilerin geldikleri bu bölgelere geri dönüşleri. Ancak tam tersi bir gelişme de mümkün.

İdlib ve Halep bölgesinde, Rusya ve İran kaynaklı veya muhalifler arasında bölünmeden kaynaklı olarak meydana gelebilecek bir

² "Eski CIA yetkilisi Graham Fuller hakkında yakalama kararı". BBC News Türkçe, 1 Aralık, 2017.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42196162>

istikrarsızlık, Türkiye'ye yönelik yüzbinler hatta milyonlarla ifade edilebilecek yeni bir göç dalgasını tetikleyebilecek güçte.

Türkiye için değerlendirilmesi gereken bir diğer nokta, HTS ve SMO'nun her şeye rağmen bölgede kalıcı ve sürdürülebilir bir istikrarı tesis edebilmeleri halinde, Türkiye'nin El-Kaide çizgisinde cihatçı ve şeriatçı bir yapılanma ile komşu olma zorunluluğu. Bu olasılığın devamı niteliğinde, Fırat'ın doğusunda ABD kontrolündeki PKK/YPG'nin, PKK ideolojisi çerçevesinde sözde "Batı Kürdistan" yapılanmasını kurması ve yine bu yapının Türkiye ile komşu olma riski.

Bütün bunlar olurken, Suriye'nin hemen yanı başında Lübnan'daki ateşkes kırılmalı bir yapıda, sürdürülebilir değil ve İran, hiç olmadığı kadar tehdit altında. Trump 20 Ocak'a hazır, ekibiyle birlikte bekliyor.

Kısaca, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması bölgesel ve küresel istikrar, Suriye ve Türkiye için kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkıyor.

Ayhan Doğaner

Kıdemli Analist